

ПРЕЗУМПЦІЯ ВИНУВАТОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

PRESUMPTION OF CULPABILITY IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Павленко Н.Г.,
к.ю.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи
Національна академія внутрішніх справ

Визначено зміст поняття «презумпція винуватості» в адміністративному судочинстві, показано відмінність між спорами, в яких запроваджується презумпція винуватості, та іншими спорами в адміністративному судочинстві.

Обґрунтовано віднесення презумпції винуватості до числа спеціальних гарантій законності в державному управлінні, наголошено на необов'язковості настання наслідків у вигляді судового рішення на користь позивача у справі у разі невиконання суб'єктом владних повноважень своїх процесуальних обов'язків.

Ключові слова: презумпція винуватості, адміністративне судочинство, спеціальні гарантії законності, суб'єкт владних повноважень, необхідні докази, обов'язок доказування, процесуальні обов'язки.

Определено содержание понятия «презумпция виновности» в административном судопроизводстве, показано отличие между спорами, в которых утверждается презумпция виновности, и другими спорами в административном судопроизводстве.

Обосновано отнесение презумпции виновности к числу специальных гарантий законности в государственном управлении, подчеркнута необязательность наступления последствий в виде судебного решения в пользу истца в деле в случае невыполнения субъектом властных полномочий своих процессуальных обязанностей.

Ключевые слова: презумпция виновности, административное судопроизводство, специальные гарантии законности, субъект властных полномочий, необходимые доказательства, обязанность доказывания, процессуальные обязанности.

The concept of «presumption of culpability» in administrative proceedings was defined.

The presumption of culpability is an exception to the rule, which was established by the legislator. It usually involves, that review and settlement of the cases in administrative courts make in accordance to an adversarial, to a freedom to provide court evidence, and to a proof of convincing evidence in a court.

It was showed the difference between lawsuits, for which the presumption of culpability is inherent, and the other lawsuits.

The legislator provided that a defendant (subject of powers) must prove the legality of decisions, actions or inaction in a special category of lawsuits.

A presumption is a supposition in a legal norm, which provides that certain standards in a relationship, recognizes as a common one and it does not require proof.

The presumption of culpability in administrative proceedings is a supposition, which is provided in Administrative Proceedings Code, and it recognized legitimacy of a procedural order, which forces a subject of powers to prove the legality of decisions, actions or inaction by a submitting of necessary evidence (including at the request of an applicant).

The presumption of culpability is a special guarantee of legality in governance.

It was showed a requirement of an onset of effects, which lead to a judgment for the plaintiff in the case of a non-fulfillment by a subject of powers of its procedural duties.

In the case, when the court does not got a valid reason of a non-submitting of necessary evidence by a subject of powers, it decides the case, basing on available evidence.

Key words: presumption of culpability, administrative proceedings, special guarantees of legality, subject of powers, necessary evidence, evidence duty, procedural duties.

Стаття 7 Кодексу адміністративного судочинства України проголошує такий принцип адміністративного судочинства, як змагальність сторін. Його зміст розкривається у статті 11 Кодексу: розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Втім частина 2 статті 71 Кодексу адміністративного судочинства України містить очевидний виняток зі встановленого законодавцем правила. Вона передбачає, що в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

Принцип змагальності сторін в адміністративному судочинстві означає, що кожна сторона повинна надати докази на підтвердження обставин, на які вона посилається, або на спростування обставин, про які свідчить інша сторона.

Як бачимо, виняток із правила встановлено для окремої категорії справ – щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень. Законодавцем

передбачено, що в таких справах обов'язок доказування правомірності своїх рішень, дій чи бездіяльності покладається на відповідача (суб'єкта владних повноважень).

Під презумпцією слід розуміти припущення (з латинського «praesumptio» – припущення), закріплене в правовій нормі, відповідно до якого певний порядок речей у правовідносинах визнається звичайним, нормальним, таким, що не потребує доведення.

Таким чином, презумпція винуватості в адміністративному судочинстві – це припущення, закріплене в Кодексі адміністративного судочинства України, що визнає правомірним такий процесуальний порядок, відповідно до якого суб'єкт владних повноважень зобов'язаний довести правомірність свого рішення, дії чи бездіяльності, подаючи суду необхідні докази (у тому числі й на вимогу позивача).

Презумпція винуватості зобов'язує суб'єкта владних повноважень не лише довести законність свого рішення, дії чи бездіяльності, а й спростувати твердження позивача про порушення його прав, свобод чи інтересів.

Презумпція винуватості є фактично додатковим засобом забезпечення верховенства права, оскільки позивачу може бракувати юридичної освіти чи необхідних право-

вих знань, щоб кваліфіковано довести в суді правоту своєї позиції.

Як правило, основна частина доказів у справі перебуває у відповідача, тому позивач може бути позбавлений можливості надати певні документи на підтвердження своєї вимоги. Крім цього, громадянин може бути необізнаний з бюрократичним механізмом, властивим певному державному органу, тому він як позивач може слабо уявляти, які саме документи підтверджують його правоту у справі.

Вчені-адміністративісти відносять стан законодавства, його стабільність і відповідність розвитку відносин у суспільстві, рівень юридичної техніки до спеціальних гарантій законності у державному управлінні [1, с. 347]. Таким чином, презумпцію винуватості суб'єкта владних повноважень в адміністративному судочинстві можна віднести до числа таких спеціальних гарантій як у вищерозглянутій формі розвинутості законодавства, так і у формі таких спеціальних гарантій законності у державному управлінні, як доступність і якість правосуддя, а також рівень діяльності держави з попередження і припинення порушень прав і свобод людини та громадянина.

Профілактична функція презумпції винуватості полягає в тому, що потенційний обов'язок суб'єкта владних повноважень довести законність свого рішення, дії чи бездіяльності в судовому порядку має позитивний вплив на процес прийняття ним управлінських рішень та здійснення владних повноважень.

Фактично презумпція винуватості втрачає своє процесуальне значення лише в одному випадку – у разі, якщо відповідач (суб'єкт владних повноважень) визнає позов.

Варто відзначити важливий момент – неспростування суб'єктом владних повноважень презумпції винуватості шляхом неподання відповідних доказів не означає автоматичне задоволення позову. З презумпції винува-

тості не випливає завідомий програш відповідача, якщо він так і не відреагував на позов або просто його не визнав.

Частина 4 статті 71 Кодексу адміністративного судочинства України передбачає, що суб'єкт владних повноважень повинен подати суду всі наявні у нього документи та матеріали, які можуть бути використані як докази у справі, а у разі невиконання цього обов'язку суд витребує названі документи та матеріали.

Невиконання встановленого законом обов'язку суб'єктом владних повноважень довести законність своїх рішень, дій чи бездіяльності не звільняє суд від обов'язку ухвалити справедливе і правосудне судові рішення. Однак презумпція винуватості дозволяє суду визнати встановленими повідомлені позивачем обставини, якщо вони не викликають обґрунтованого сумніву.

Невиконання суб'єктом владних повноважень своїх процесуальних обов'язків зумовлює настання відповідних процесуальних наслідків. У такому випадку суд відповідно до частини 4 статті 71 Кодексу адміністративного судочинства України своєю ухвалою витребує названі документи та матеріали.

У свою чергу, невиконання ухвали суду про витребування доказів може мати наслідком застосування процесуального примусу, передбаченого статтею 271 Кодексу адміністративного судочинства України, – тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. Після постановлення судом відповідної ухвали остання надсилається для виконання органам державної виконавчої служби.

У разі, якщо суд все ж не зможе з поважних причин отримати від суб'єкта владних повноважень доказів у справі, він вирішує справу на основі наявних доказів (частина 6 статті 71 Кодексу адміністративного судочинства України).

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2-х т. / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – Том 1. Загальна частина. – 584 с.